

KYSTHJÆLPER OG DE FRIVILLIGE

Frivillighed i Danmark – omfang, profil og samfundsværdi

Frivilligheden står stærkt i Danmark og har i de seneste år vist en svag, men signifikant fremgang. Ifølge VIVE's seneste befolkningsundersøgelse lavede 40 % af danskerne frivilligt arbejde i 2023, og de brugte i gennemsnit 18 timer om måneden på frivillige opgaver. Inkluderer kortere, tidsafgrænsede indsatser (fx landsindsamlinger/festivaler) ligger andelen på ca. 45 %. Det er første gang i omkring tyve år, at andelen stiger igen. vive.dk

Danmarks Statistik bekræfter billedet af en bred folkelig deltagelse og peger på, at frivillighedsgraden varierer med geografi og område. Kulturvaneundersøgelsen viser bl.a., at frivilligt arbejde er mere udbredt i landområder end i de største bykommuner. dst.dk

Hvem er de frivillige generelt?

VIVE finder, at frivilligheden i høj grad er foreningsbåret (ca. 66 % af de frivillige er knyttet til en forening/organisation), og at alder har betydning: fremgangen de seneste år drives især af, at flere ældre engagerer sig. Samtidig fylder uformel hjælp (hjælp til naboer/bekendte) meget i danskernes hverdag – 63 % gav uformel hjælp i 2024, ti procentpoint mere end før pandemien. vive.dk

Alders- og kønsprofilen varierer med område. Idræt og kultur rekrutterer relativt mange i den erhvervsaktive alder, mens social- og omsorgsopgaver trækker lidt mere på kvinder og på både yngre og ældre grupper. Overordnet viser de nationale serier, at frivillighedens "bredde" er stabil, og at typer af opgaver (bestyrelsesarbejde vs. praktiske opgaver) også er forholdsvis stabile over tid. vive.dk/Hovedresultater

Frivillighedens samfundsværdi – socialt og økonomisk

Den samfundsmæssige værdi af frivillighed er både social og økonomisk. Socialt set peger forskningen på, at deltagelse i fællesskaber styrker tillid, trivsel og netværk – og at det særligt i natur- og friluftssammenhænge kan have positive effekter på mental, fysisk og social sundhed. Friluftsrådet samler bl.a. forskningsoversigter, der dokumenterer friluftslivets sundhedseffekter og de sociale gevinster ved at deltage i organiserede fællesskaber og naturaktiviteter. friluftsradet.dk <https://friluftsradet.dk/viden-fakta-om-friluftsliv/publikationer/effekter-friluftsliv-paa-mental-fysisk-social-sundhed>

Økonomisk er værdien vanskelig at gøre fuldt op, men de nyeste nationale tal giver en solid indikator for omfanget: En andel på 40–45 % af befolkningen, som i snit yder 18 timer/måned, repræsenterer meget store ressourcebidrag i civilsamfundet og i den lokale velfærd – fra foreningsidræt til sociale indsatser og grønne projekter. vive.dk

Det grønne felt: natur og miljø

For natur-, miljø- og friluftsområdet er der tre pointer, som er særligt relevante for projekter som Kysthjelper:

1. **Bred rekruttering – lokalt ejerskab.** Danskerne engagerer sig ofte i det, der er nært: lokal kyst, fjord eller skov. Statistikbanken og de nationale undersøgelser viser, at lokalsamfundsfrivillighed og foreningsfrivillighed er centrale kanaler – også når opgaven er grøn. dst.dk
2. **Foreningsinfrastruktur betyder meget.** At 2/3 af de frivillige knytter sig til foreninger/organisationer, forklarer hvorfor paraplyer og partnerskaber (som Kysthjelperes model) kan mobilisere mange og fastholde dem – herunder rekruttere på tværs af f.eks. dykker-, fisker- og naturforeninger. vive.dk
3. **Sundhed og fællesskab som drivere.** Friluftsrådets videnssamlinger peger på, at naturbaserede fællesskaber styrker mental og social trivsel, hvilket både motiverer deltagelse og fastholder frivillige over tid – en vigtig effekt i marine restaureringsprojekter, hvor indsatsen ofte er flerårig og teknisk krævende. friluftsradet.dk

Styrings- og samarbejdsformer

På tværs af sektorer viser CFSA's Frivilligrapporter (2010–2021), at samarbejde mellem kommuner og frivillige er udbredt og voksende, og at foreningerne oplever høj grad af optimisme trods større krav til dokumentation og projektstyring. For projekter med grøn profil er den generelle læring, at klare roller, koordination og adgang til faglig sparring øger både kvalitet og fastholdelse. frivillighed.dk

Perspektiver for Kysthjelper

De nationale eksempler og undersøgelser understøtter Kysthjelper-modellen på tre centrale punkter:

1. **Fælles kræfter – større resultater:** At samle mange grønne NGO'er under én neutral paraply udnytter det generelle mønster, hvor frivillighed organiseres i foreninger – og gør det lettere at rekruttere på tværs af miljøer. frivillighed.dk
2. **Lokal forankring som katalysator:** At arbejde i konkrete fjorde/kyster passer til dansk frivilligheds lokale natur og øger både synlighed og ejerskab. dst.dk
3. **Faglighed + fællesskab = fastholdelse:** Kombinationen af fagligt fundament (universiteter/kommuner) og stærke fællesskaber (foreninger/NGO'er) matcher den dokumenterede betydning af både struktur og social gevinst i frivilligheden. frivillighed.dk

ERFARINGER MED FRIVILLIGHED I PROJEKT KYSTHJÆLP

Projekt Kysthjælper markerer et nybrud i dansk natur- og miljøarbejde. For første gang er en bred vifte af grønne organisationer samlet på én fælles platform – en paraply, hvor NGO'er, forskere, kommuner og frivillige arbejder side om side for at genoprette havmiljøet.

Samarbejdet har gjort det muligt at mobilisere ressourcer og viden på tværs af organisationer, uden at enkeltaktører profilerer sig selv. Danmarks Sportsfiskerforbund, som formelt ejer projektet, har bevidst valgt at lade Kysthjælper stå som en selvstændig identitet. Det har skabt et inkluderende rum, hvor alle – fra Danmarks Naturfredningsforening til Danmarks Sportsdykkerforbund – kan kalde sig Kysthjælpere.

Denne fælles tilgang har givet projektet en enestående styrke: en stærk lokal forankring, et højt frivilligt engagement og en bred opbakning, som rækker langt ud over de enkelte aktiviteter. Kysthjælper har vist, at når grønne kræfter samler sig under én fælles sag, kan vi både opnå større miljømæssige resultater og skabe et varigt fællesskab på tværs af foreningstilknytning, interesser og geografi.

Det brede samarbejde her medført, at de frivillige, har bidraget med mere end 13.000 timer i Kysthjælperns levetid. Det er altså en kæmpe resurse, de frivillige har bidraget med. Uden dem var projekt Kysthjælper aldrig blevet til noget.

Hvem er de frivillige?

Ud over de faste NGO'er i projektet – Danmarks Naturfredningsforening, Danmarks Jægerforbund, Dansk Fritidsfiskerforbund, Dansk Amatørfiskerforening, Danmarks Sportsfiskerforbund, Danmarks Sportsdykkerforbund, Friluftsrådet og Limfjordsmuseet – har en lang række øvrige frivillige bidraget. Generelt kan vi sige, at det især har været lokale borgere, som selv har oplevet de dårlige miljøforhold i deres nærområde, der har engageret sig. Bonus har i flere tilfælde været, at vi har haft frivillige der faktisk er rejst ganske langt for at deltage. Eksempelvis har vi i Assens haft frivillige fra Sjælland, og i Aarhus kom der dykkere fra Møn for at bidrage.

Nogle har deltaget sporadisk, måske kun ved et enkelt arrangement, mens andre har været med ved næsten alle aktiviteter. Aldersmæssigt har vi set en stor spredning, men generelt har det været lettere at tiltrække lidt ældre borgere – ofte personer med erfaring fra det etablerede foreningsliv. Der har også været hele familier, der har valgt at bruge en dag sammen som frivillige kysthjælpere.

Kønsfordelingen af de frivillige har haft en mandlig overvægt, men overraskende mange kvinder har deltaget, især i de mindre fysisk krævende opgaver. Dette er overraskende, da der traditionelt er en stor overvægt af mænd blandt frivillige deltagere i vandmiljø-projekter.

En klar erfaring er, at den modne del af befolkningen er nemmest at mobilisere, mens vi fortsat mangler viden og metoder til at rekruttere flere unge deltagere.

Matching af frivilliges kompetencer

Som projektledelse har vi oplevet, hvor vigtigt det er at identificere og udnytte de frivilliges særlige kompetencer. Eksempelvis har fritidsfiskere ofte adgang til både, som kan være en stor fordel ved monitoringsopgaver i samarbejde med dykkere. Dykkerklubberne har generelt stor viden om GPS-teknologi og er erfarne i at navigere på vandet og finde præcise positioner.

Det er også værdifuldt at spotte frivillige med en biologisk faglig baggrund, da de kan bidrage med indsigt i, hvordan monitoring kan planlægges, samt deltage i indsamling og behandling af data. På samme måde er det en styrke at have frivillige med erfaring inden for formidling, da disse kompetencer er nyttige ved kontakt til pressen, udarbejdelse af referater og anden kommunikation.

Det er altså vigtigt at give de rigtige frivillige de rigtige opgaver. Lad fritidsfiskerne stå for monitoring med faste redskaber, og lad dykkerne tage sig af videooptagelserne under vand. Husk også at spørge ind til de frivilliges generelle interesser, og lad dem få medbestemmelse på, hvordan opgaverne udføres.

Kommunikation til og med frivillige

Kommunikation har haft høj prioritet under hele Kysthjælperes levetid. Vores erfaring er, at effektiv kommunikation er nøglen til et veldrevet og succesfuldt frivilligprojekt. Kommunikation styrker både tilslutning og fastholdelse af frivillige. Den effektive kommunikation gør desuden projektet interessant og relevant for værdifulde samarbejdspartnere som kommuner, forskere, virksomheder og fonde.

Derfor skal kommunikation opfattes som en opgave på lige fod med andre projektopgaver som fundraising, ansøgning til Kystdirektoratet osv. Der skal afsættes ressourcer til kommunikation, og ansvaret skal gerne ligge hos en eller flere personer med erfaring og lyst til at arbejde med sociale medier, presse, info-mails til frivillige m.m.

Kommunikationskanaler til frivillige og potentielle frivillige

De vigtigste målgrupper for Kysthjælperes kommunikation har været eksisterende frivillige, potentielle frivillige og gruppen af "Kysthjelper-fans", der følger med og bakker op uden at deltage selv. Vi har kommunikeret via Kysthjælperes hjemmeside, Kysthjælperes nyhedsbrev, sociale medier (Facebook, Instagram og YouTube) og presseomtaler.

Som et supplement til de såkaldte "organiske" opslag på sociale medier har vi særdeles gode erfaringer med betalt annoncering på Instagram og Facebook. Vi brugte betalt annoncering til at nå nye målgrupper i de lokalområder, hvor vi søgte frivillige til events eller arbejdsdage. For relativt få penge (typisk 500 kr. per annoncering) lykkedes det at mobilisere mange frivillige. Især kvinder kan være svære at nå via de gængse kanaler om frivilligt vandmiljøarbejde, men takket være betalt annoncering fik vi kontakt til mange kvinder, som deltog i både foredrag, ålegræsudplantning osv. For et lille frivilligprojekt kan det være en teknisk udfordring at

komme i gang med betalt SoMe-annoncering. En mulighed er at finde en frivillig med erfaring på området eller alliere sig med en kommune eller NGO, der støtter op om projektet og vil varetage annonceringen for jer.

Pressen elsker håbefulde historier

Pressen er en vigtig kommunikationskanal, når man vil skabe opmærksomhed om et lokalt frivilligprojekt. Vi forventede især presseomtale af Kysthjelper i lokale og regionale medier, men fandt ud af, at historien om Kysthjelper og kysthjelperne også appellerer til landsdækkende medier. Politiken bragte en reportage fra Kysthjælperes ålegræsudplantning i kanalerne på Aarhus Ø, og Danmarks Radio bragte den opløftende historie om livet på nye stenrev i Limfjorden i både tv, radio og webartikler. Medierne har i forvejen masser af historier om havets miljø- og biodiversitetskrise, mens der er færre konstruktive nyheder om havet. Måske er det årsagen til, at medierne er så vilde med de håbefulde historier om, hvordan danskerne selv kan være med til at hjælpe havet.

Kysthjelper fik således mange medieomtaler i både lokale, regionale og landsdækkende medier, og lyset skinnede i høj grad på de frivillige i mediernes dækning. I alle fire projektområder har de frivillige været både dygtige og motiverede til at fortælle de lokale kysthjelper-historier til medierne med et strålende og smittende engagement. Derfor kan vi varmt anbefale, at de frivillige medvirker i medierne som ambassadører for et genopretningsprojekt.

Organisering: Facebook-gruppe eller e-mails?

Vi har i Kysthjelper gjort os vigtige erfaringer om, hvilke kommunikationskanaler der bedst kan understøtte organisering af frivillige. Frivilligprojekter er forskellige og har forskellige deltagere. Derfor kan en Facebook-gruppe være det helt rigtige kommunikationsforum for nogle projektgrupper, mens andre lykkes bedre med klassisk mail-kommunikation eller måske gruppe-chats eller sms'er.

Hos Kysthjelper Fyn og Kysthjelper Aalborg blev der lavet Facebook-grupper, som blev brugt til at flage for nye events og dele begejstringen over resultater. Men der blev der også kommunikeret via e-mails, når "den hårde kerne" af frivillige skulle planlægge møder og arbejdsdage. Hos Kysthjelper Horsens og Aarhus var e-mails den primære kommunikationsform mellem frivillige og tovholdere.

Forpligtende tilmeldingsform

Frivillige kommer og går. I perioder er de aktive, og i andre perioder følger de mest med fra sidelinjen. Det er helt naturligt og et vilkår i frivillige projekter. Men når målet er at samle en gruppe af frivillige til en arbejdsdag – altså en tidsafgrænset aktivitet – bør man vælge en tilmeldingsform, der forpligter de frivillige. Det er Kysthjælperes erfaring, at frivillige føler sig mest forpligtede, når de tilmelder sig per mail eller ved at udfylde en online formular, hvor det er en betingelse, at de oplyser deres navn og mailadresse. Ved denne tilmeldingsform oplever de frivillige, at de har en klar aftale. De ser frem til at deltage, og de er gode til at få meldt fra, hvis de bliver forhindrede.

Vi har mindre gode erfaringer med at rekruttere frivillige til arbejdsdage med en Facebook-begivenhed. Her vælger en stor andel at melde sig som "interesseret" i begivenheden i stedet for "deltager". Denne meget uforpligtende tilmeldingsform kan desværre betyde, at arrangøren ikke ved, om der er frivillige nok til at gennemføre fx en ålegræsudplantning.

Samtaler styrker fællesskabet

Kommunikation handler ikke kun om at være til stede med bestemte budskaber på bestemte kanaler. Kommunikation er også samtale mellem mennesker. Vi har i Kysthjelper oplevet, at de mange samtaler mellem vores frivillige under arbejdsdage, foredrag og events har haft stor betydning for fællesskabet og de frivilliges tilknytning til projektet. I Kysthjelper satte vi tid af til pauser på arbejdsdage, så de frivillige fik mulighed for at lære hinanden at kende på tværs af alder, erfaring og interesser.

Fastholdelse af frivillige

I projekter med relativt få praktiske arrangementer har vi oplevet, at foredrag og events har været en effektiv måde at fastholde engagementet på. Eksempelvis afholdt vi en debataften på Limfjordsmuseet om Limfjordens miljøtilstand – både et historisk tilbageblik på tiden før industrialiseringen og oplæg fra frivillige – efterfulgt af en livlig debat.

I Limfjorden blev stenrevet ved Lindholm officielt indviet midt i Aalborg by med borgmesteren som den første til at udlægge sten. Arrangementet omfattede også infoboder fra Limfjordsrådet, Havhaverne, Fritidsfiskerne og kommunens naturvejleder. Et andet stort arrangement fandt sted på Gjøl, hvor stenrevet på "Hummerbakken" blev indviet af politikere, sponsorer og ikke mindst et meget stort presseopbud. Dagen bød på sejlads i en gammel stenfiskerbåd ud til projektområdet.

Der har også været mere specialiserede arrangementer, fx en foredragsaften om blåmuslinger med forskere, samt samarbejde med projektet *Hovedet i Havet*, hvor deres skib dannede ramme om events i både Aalborg og Aarhus med oplæg om havmiljøets tilstand. Vores frivillige har desuden deltaget på miljøskibet MS Anton fra Landsforeningen Levende Hav, som har afholdt arrangementer i østjyske havne, hvor de har fortalt om Projekt Kysthjelper. I Horsens blev der afholdt en aften på hovedbiblioteket med indlæg om Horsens Fjords tilstand og de genopretningsprojekter, som er sat i gang. Kommunens borgmester medvirkede med et oplæg, hvor han roste den frivillige indsats og fremlagde kommunens planer for at styrke finansiering af naturgenopretning i Horsens Fjord.

I Assens blev der afholdt et stort foredrag om det marine miljøes generelle miljøtilstand. En ph.d.-studerende fra SDU fortalte om ålegræs, muslinger, stenrev, alger, fisk osv.

Til alle disse events og foredrag har vi oplevet fulde huse – ofte med ventelister – hvilket vidner om en meget stor opbakning til projektet og dets formål.

Generelt er det vores oplevelse, at foredrag og event aldrig kan blive for nørdet. Deltagerne er videbegærlige og er meget interesserede i at lytte til især forskerne og nyeste viden.

Erfaringer fra projektområderne

I projektperioden har vi etableret og arbejdet i fire forskellige projektområder med forskellige fysiske, biologiske og organisatoriske udgangspunkter. Denne geografiske spredning og variation i projekterne har givet os værdifulde erfaringer med at tilpasse frivilligindsatsen til lokale forhold, interesser, økonomi og praktiske udfordringer.

Limfjorden / Aalborg

Her var fokus på udlægning af i alt fire stenrev. Vi var fra starten klar over, at dette ville være det sværeste projekt at gennemføre, da der i høj grad var brug for helt andre kompetencer end ved fx udplantning af ålegræs.

Arbejdet krævede et tæt samspil mellem frivillige, Kysthjælper og Limfjordsrådet/Aalborg Kommune. Selve projekteringen stod Limfjordsrådet for, og de frivillige bidrog med fondssøgning, sortering af sten, foredrag, events og monitorering af de marine områder før og efter udlægning af stenrev.

Rekrutteringen af frivillige foregik primært gennem de grønne NGO'er – jægere, fritidsfiskere og lystfiskere. Vi oplevede dog også en høj grad af engagement fra lokalsamfundet.

Aarhus Bugt

Her blev der gennemført tre udplantninger af ålegræs og etableret tre dyrkningsanlæg til muslinger, som senere blev udlagt som muslingerev. Projektet kombinerede frivillig arbejdskraft med specialiseret faglig viden, da både konstruktion og drift af muslingeanlæg kræver tekniske kompetencer. Denne kombination af lokale frivillige fritidsfiskere, dykkere og fagligt input fra Projekt Kysthjælper viste sig meget effektiv.

Projektet i Aarhus Bugt dannede grundlag for frivilliges medvirken til monitorering, herunder samarbejde med DTU Aqua om undersøgelser i de udplantede ålegræsområder. Desuden er der gennemført generelle monitoringer af frivillige – fx undersøgelser af bundforhold, biodiversitet via videooptagelser i projektområderne samt registrering af ålegræsudbredelse.

Horsens Fjord

Her byggede vi videre på et eksisterende samarbejde med gruppen *Partnerskab til Restaurering af Horsens Fjord*. Partnerskabet gjorde det muligt at udnytte synergieffekter og allerede etablerede netværk. Her blev der udplantet ålegræs og etableret stenrev med stor frivillig deltagelse.

Fordelen ved at koble sig på et eksisterende projekt var, at der allerede var lokal forståelse og opbakning, hvilket reducerede opstartsfasen betydeligt. Projektet var i forvejen etableret som et samarbejde med Syddansk Universitet (SDU), så den faglige baggrund indgik som en naturlig del af indsatsen, og generelt har dette dannet grundlag for de øvrige projekter.

Assens

I Assens gennemførte vi udplantning af ålegræs som en selvstændig indsats. Her var det afgørende at engagere lokale aktører tidligt i processen – både for at sikre opbakning og for at skabe et ejerskab, der rækker ud over selve projektperioden.

Frivillige deltog både i forberedelse, udplantning og opfølgning/monitoring. Projektet udmærkede sig også ved at inddrage en efterskole i arbejdet med frivillig indsats. Dykkerlinjen fra Glamsbjerg Efterskole har medvirket ved alle tre store udplantninger. Dykkerklubben i Assens har også bidraget med flere monitoringer af de udplantede ålegræs, produceret mange videoer og generelt sikret en solid kommunikation om projektet.

Tværgående samarbejde

De tilknyttede NGO'er har spillet en helt central rolle – ikke alene ved at bidrage med frivillige kræfter, men også ved at bruge deres netværk, kommunikationskanaler og organisatoriske erfaring til at forankre Kysthjelper i de fire projektområder.

Det brede samarbejde har betydet, at Kysthjelper er blevet opfattet som et fælles projekt for det grønne Danmark – ikke som et projekt for én organisation.

SDU, AU og DTU Aqua har været solide samarbejdspartnere gennem hele projektet – hvad angår erfaring med både udplantning af ålegræs, udlægning af stenrev og etablering af muslingebanker. Det er vores oplevelse, at de frivillige har sat stor pris på at være en del af forskningsverdenen og at vide, at de projekter, de bidrog til, blev monitoreret og indgik i den aktuelle forskning i marin naturgenopretning.

Udfordringer og læring undervejs

Selvom Projekt Kysthjelper har haft stor succes med at mobilisere frivillige og gennemføre konkrete marine restaureringsprojekter, har vi også oplevet udfordringer, som giver vigtige erfaringer til fremtidige indsatser.

Stenrev i Aalborg – høje omkostninger og behov for økonomiske midler

Udlægning af stenrev er en kostbar indsats, og i Aalborg-området har vi måttet investere betydelig energi i at skaffe midler. Sammen med vores samarbejdspartner i Limfjordsrådet og en gruppe engagerede frivillige lykkedes det at rejse omkring 775.000 kr., men processen tydeliggjorde en udfordring: Vi havde generelt svært ved at finde frivillige med erfaring, og ikke mindst interesse, i fondsansøgninger og virksomhedskontakt.

Praktiske udfordringer og begrænset frivilligkapacitet til fysisk tunge opgaver

Et andet læringspunkt var indsamlingen af sten fra genbrugspladser. Selvom det var en kreativ måde at skaffe materiale på, skabte det udfordringer, når der stod bunker på 30–60 tons sten, som skulle håndsorteres manuelt.

Her har vi erfaret, at det er nødvendigt at etablere samarbejde med lokale virksomheder, der råder over maskinel, som kan håndtere det tunge arbejde – både for at lette arbejdsbyrden og for at sikre de frivilliges sikkerhed.

Generelt har det været vanskeligt at samle tilstrækkeligt mange frivillige til de mest fysisk krævende opgaver. Dette står i kontrast til erfaringerne fra ålegræsudplantningerne i de

øvrige tre projektområder, hvor opgaverne var mere tilgængelige, og hvor frivillige i høj grad selv kunne tage ejerskab og planlægge indsatsen.

Stærkt ejerskab i ålegræs- og muslingeprojekter

I Aarhus Bugt viste muslingeprojekterne et særligt højt niveau af frivilligt engagement. Her stod fritidsfiskere for næsten hele processen med at etablere tre muslingeanlæg – fra planlægning til udførelse. Tilsvarende har dykkergrupperne selv planlagt for-monitoring og udplantning af ålegræs, mens lystfiskere har organiseret høst og transport af ålegræsstiklinger. Denne form for selvstændigt arbejde har både aflastet projektledelsen og skabt stor stolthed blandt deltagerne.

Projektledelsens rolle som tovholder

En generel erfaring er, at vi (Kysthjælper projektledelse) i alle fire projektområder har fungeret som tovholdere: Vi har defineret opgaverne, faciliteret planlægningsmøder og sikret rammerne, hvorefter de frivillige selv har udført de opgaver, de havde budt ind på. Denne model har fungeret godt, men vi har været mindre skarpe på at strukturere og fordele ansvaret på tværs af grupperne, så ressourcerne blev brugt optimalt. En klarere organisering og en mere målrettet matchning af frivilliges kompetencer med opgavetyper kunne have øget effektiviteten yderligere.

Konklusion

Frivillige er ikke blot hænder i arbejdstøjet – de er rygraden i Projekt Kysthjelper. Ved at planlægge godt, kommunikere tydeligt, inddrage og skabe et ægte fællesskab kan frivilligheden blive en motor for både naturgenopretning og lokal forankring.

Frivillige kan meget selv, hvis projektledelsen er god til at uddelegere og give konkrete opgaver. En frivillig, der ikke helt ved "hvad er det nu lige, jeg skal lave?", oplever sjældent en længere tilknytning til projektet. Modsat kan en frivillig, der er velorienteret om sin opgave, selv bygge videre på egne arbejdsområder.

Vi har generelt været overraskede over, hvor gode de frivillige har været ved vores projekteringsmøder til at få gode idéer og ikke mindst til at påtage sig et ansvar.

Projektet har vist, at det er muligt at samle vidt forskellige aktører om én fælles sag, og at en fælles identitet på tværs af forskellige NGO-tilhørsforhold kan skabe både stærke resultater og langtidsholdbare relationer. Med en tydeligere organisering af opgaver, en styrkelse af fundraising-kompetencer og et tættere samarbejde med lokale virksomheder om tunge opgaver (stenrev) kan fremtidige projekter stå endnu stærkere.

"Frivillige er ikke bare folk, der hjælper – de er dem, der gør det muligt."